

Brugserne i Idestrup – første brugsforening stiftet 1. september 1868

Artikel fra 100 års jubilæum 26-7.1968 (kilde er ukendt)

100 års dag for Idestrup Brugs, hvor høker Severin Jørgensen fra Ulslev begyndte som uddeler.

En af landets ældste brugsforeninger, Idestrup brugsforening på Falster, der blev oprettet knapt to år senere end Thisted Arbejderforening, har den 26. juli eksisteret i 100 år. Selv om det ikke er muligt at omtale alle 100 års foreninger i de kommende år, vil vi af en særlig grund ikke styre uden om Idestrup. Foreningens historie er nemlig knyttet til Severin Jørgensen. Han blev den første uddeler eller ”udsælger” for denne forenings butik i Ulslev.

Idestrup sogns brugsforening stiftedes ved et møde i Idestrup skole den 26. juli 1868. Det var etatsråd Eduard Tesdorf, Orupgaard, der indbød til mødet. Den 4. oktober 1868 holdt man konstituerende generalforsamling. Lovene – formentlig udarbejdet af E. Tesdorf med bistand af Severin Jørgensen, der på det tidspunkt havde et høkerudsalg i Ulslev – blev vedtaget og følgene bestyrelsesmedlemmer valgt: E. Tesdorf, Orupgaard (formand), J. Mortensen, Sdr. Ørslev, Knud Jensen, Elkenøre, Lars Friis, Ulslev, Rasmus Petersen, Sdt. Taastrup, godsforvalter Andersen, Orupgaard, lærer A. Betz, Idestrup (kasserer).

Den 7. oktober 1868 samledes bestyrelsen for at foretage de endelig beslutninger angående foreningen. Til udsælgere antoges Christen Thrane, Sdr. Ørslev og Severin Jørgensen i Ulslev og lærer Betz blev bemyndiget til at rejse til København og foretage de nødvendige indkøb af varer og udsalgene åbnedes først i december 1868.

E. Tesdorf havde overladt foreningen et hus i Idestrup, frit i 3 år. Men da det imidlertid viste sig nødvendigt at løse næringsbrev for at få lov at flytte ind i det, måtte udsalget for Idestrups vedkommende til at begynde med foregå fra Thrane's hus i Sdr. Ørslev. Omsætningen det første kvartal til 24. marts 1869 var: hos Thrane 800 rdl 5 m 3 sk. Og hos S. Jørgensen 246 rdl 4 m 7 sk.

Udslaget i Ulslev blev nedlagt allerede i oktober 1869, da det viste sig at det ikke kunne svare sig. Men i april 1872 indgav 44 husmænd fra Ulslev et andragende til bestyrelsen om at få det oprettet igen og 1. juni s.å. lagde man ud på ny med Severin Jørgensen som uddeler, indtil han 1875 opsagde sin plads og rejste til Vester Nebel ved Kolding, hvor han fik en stilling som uddeler. Hans efterfølger i Ulslev blev Lars Drage.

I 1875 kom der stærke brydninger indenfor foreningen. Tesdorf, Betz og skrædder Larsen var kommet i modsætningsforhold til den øvrige bestyrelse. Tesdorf søgte at bilægge striden ved at tilbyde foreningen at tilskøde den det hus, hvori udsalget var. Det lykkedes ikke og det endte med at Tesdorf satte foreningen ud af sit hus og oprettede Orupgård Brugsforening for sine arbejdere på Orupgaard i året 1876. Et konsortium købte da et hus for den nuværende forenings grund og stillede det til rådighed, indtil foreningen selv magtede at overtage det.



Ulslev Brugs – den ene af Idestrup-foreningens udsalg. Her var Severin Jørgensen uddeler 1868 - 75

De følgende år blev trange. Foreningen måtte begynde på bar bund, men fremad gik det, og 1893 fejrede foreningen sit 25 års jubilæum ved en fest på Jørgen Christoffersens mark i Sdr. Ørslev. Bestyrelsen havde bevilliget 100 kr. til festen. Beløbet blev dog overtrukket med 27 kr. 20 øre. Det kan vist have sin interesse at bemærke priserne på drikkevarer: De var sat til: kaffe 8-12 øre, bajer 12 øre, knægt (dvs. kaffe med tilsætning af rom eller brændevin) 1 øre, punch 15 øre, sodavand 12 øre.

Samme år købte foreningen udsalgsstedet som kun havde været lejet for 2700 kr.

Ulslev blev en filial af Idestrup til 1911, da Idestrup byggede sin nuværende ejendom. Dette bevirkede også at ”Fortuna” udskilte sig og blev en selvstændig forening. Som en bemærkning kan nævnes at samme år – altså 1911 – blev Sdr. Taastrup Brugsforening også selvstændig. Den havde hidtil været en filial af Orupgårds Brugsforening og oprettet af

denne 1901. På det tidspunkt havde man altså i sognet 5 brugsforeninger, nemlig Idestrup, Orupgaard, Sdr. Taastrup samt 2 brugsforeninger i Ulslev, der senere i 1933 forenedes til én.

I anledning af at foreningen havde bestået i 60 år blev der udgivet et festskrift ved Morten Jensen, der gennem en årrække havde foreningens kasserer. I dette omtales bl.a. at 50 års jubilæet var blevet markeret ved en vellykket festlighed i forsamlingshuset.

Om de skiftende formænd oplyses, at Hans Hansen, Mønbogård, var den, der besad stillingen som formand i den længste periode, nemlig fra 1907 til 1937. I denne forbindelse kan nævnes, at Carl Hansen var uddeler fra 1905 til 1944 — en lang årrække, hvor hl. a. de 2 krigsperioder medførte store vanskeligheder i retning af varemangel, rationering og surrogater. Også 75-års jubilæet blev fejret ved fælles kaffebord og dans i forsamlingshuset i 1943.

Regnskabet for 1942 viser en omsætning på 142.894,01 kr. Til sammenligning kan anføres, at omsætningen i perioden 10. oktober 1966 til 11. oktober 1967 var steget til 614.928 kr. I de sidst forløbne 25 år er der sket visse forandringer med foreningen. I 1959 moderniseredes butikken, men forandringen førtes ikke til bunds. Det skete først i 1967, da uddelerens bolig inddroges til forretningens brug, og man fik indrettet en forholdsvis stor selvbetjeningsbutik og samtidig gik over til kontant betaling. I det sidste regnskabsår havde man en omsætning på 640.000 kr., og man stiler efter 1 mill. Idestrup Sogns Brugsforenings formand er nu gdr. Jørgen Haumann, Idestrup. Uddeler er den 33-årige Willy Jensen

Afskrift fra "Det er vores butik", udgivet af kulturmindeforeningen i Nyk. F og Museet Falsters Minder i 2000, Palle Brandt

I de fleste tilfælde gik det fredeligt til, når der blev sat en brugsforening i gang, især på landet. Der kunne være stridigheder omkring uddeleren, opposition mod et medlem af bestyrelsen eller lidt utilfredshed med udvalget af varer i butikken, men almindeligvis blev uoverensstemmelserne bilagt og livet gik videre i det lille samfund.

Dog ikke i Idestrup, hvor der gik så megen politik i den lokale andelssag, at der en skønne dag var to brugsforeninger. Som nævnt stiftedes Idestrup Forbrugsforening den 1. september 1868 med godsejer, etatsråd Edward Tesdorpf som initiativtager. Tesdorpf var en af de første i Danmark, der havde Øjnene åbne for andelstanken. Brugsen var først og fremmest beregnet på hans gårde, hans husmænd og hans arbejdere, men mange af de selvstændige bønder blev også medlemmer, og forretningen gik godt i nogle år med lærer Alfred Betz fra Idestrup som regnskabsfører og tilsynsførende. I kølvandet på stormflodskatastrofen i 1872 gik det galt. Rasmus Claussen fra "Ibgaarden", der blev politiker og folketingsmand og i 1873 begyndte at udgive Lolland-Falsters Folketidende, rejste bønderne mod Tesdorpf i forbindelse med opførelsen af Det falsterske Dige. Godsejeren var en temmelig enerådende formand for digelaget og blev af Claussen skarpt kritiseret for at pleje egne interesser. Brugsuddeler Christian Thrane blev Claussens håndgange mand, og butikken blev samlingsstedet for egnens bønder, som støttede oprøret. Thrane fik sin afsked, men det førte kun til, at bønderne startede deres egen brugsforening med Thrane som udsælger

Det var en skuffelse for Tesdorpf, at den nye brugsforening klarede sig godt i konkurrencen. Et var, at han selv, købmandssønnen fra Hamborg, bistået af Betz, der var tidligere urtekræmmersvend, kunne drive købmandshandel, et andet var, om bøndernes formand, sognefoged Jens Mønbo og Christian Thrane kunne klare det. Det kunne de, for Thrane havde lært meget i de år, han var uddeler i godsejerens brugs.

Edward Tesdorpf var i sagens natur højremand og en af de solide støtter for regeringen Estrup. Rasmus Claussen var venstremand og dermed i stærk opposition til godseervældet, som de politiske magthavere i disse år blev kaldt. Da bøndernes nye brugsforening nu var gjort fri af etatsrådets herredømme, blev den i endnu højere grad "revolutionens arnested". Christian Thrane med det lune glimt i Øjnene bag brilleglassene var et politisk godt hoved og forstod kunsten at agitere under hånden, så brugsforeningen kom til at spille en rolle som politisk klub. Om det så var hans hund, var den politisk opdraget. Den hed "Tauber", opkaldt efter folketingsmanden fra Slagelse, der var Claussens nære politiske meningsfælle. Det blev påstået, at den kunne kende forskel på venstremænd og højremænd. Kun af de sidstnævnte gøede den eller bed dem i benene!



Idstrup's første brugsforening på Møllevej – senere udbygget med Idstrup's første forsamlingshus



CHRISTEN THRANE

Frederik Graae, sagfører i København og senere i mange år i Nykøbing F., "opfinder" af Marielyst som badested, præstesøn fra Idstrup, beskriver i sin erindringsbog "Falster Minder" (udgivet i 1928, trykt på Central Trykkeriet i Nykøbing F.) stemningen i den nye brugs:

"Her i Brugsforeningen hørte jeg for første Gang den socialistiske Fremtidsmusik. Jeg havde jo nok inde i Præstegaarden hørt tale om, at der var noget, der hed Socialisme, havde hørt min Fader oplæse et Brev fra min Broder om "Slaget paa havde hørt P. G. Jensen og Andresen drøfte over Pio og Geleff" - som de, til Trods, absolut ikke billigede - men det var altid blevet behandlet som et forbigående fænomen nogle forrykte Menneskers

taabelige Forsøg paa at lave noget nyt, der ingen Fremtid havde for sig. Men naar man her i Brugsforeningens "Arbejder- og Soldatterraad" talte om Internationale og Socialismen, som varslede en ny Tid med bedre og lykkelige Tilstande, fik jeg Færten af, at der var andre Spørgsmaal oppe i Tiden end de nationale, som beherskede de Mænd, der samledes i min Faders Hjem. "Internationale" virkede som en trompetfanfare fra en ny Hær, der var begyndt sin Opmarch.

Da jeg en trist Efteraarsdag saaledes stod i Brugsforeningen og lyttede til slig højroret Tale, holdt der en Vogn udenfor og en lille undersætsig Bondemand traadte ind. Han var klædt i en tarvelig graa Vadmelsjakke med Bukserne i de halvlange Skaftestøvler, således som småbønder dengang var klædt, men Ansigtet var ikke en almindelig Smaabondes. Der var noget fremmedartet ved den krogede næse, de mørke Øjne og det sparsomme sorte Haar og Skipperskæget, og at han var noget ud over det almindelige, fremgik ogsaa deraf, at der straks blev stille i Butiken, da han traadte ind. Bænket ved en gamle Carlsberg var det derefter ham, der førte Ordet, medens de andre opmærksomt lyttede, en Gang imellem afbrydende med et Spørgsmaal eller en bifaldende Tilkendegivelse. Hans Maade at tale paa var de andres uendelig ulig, ogsaa holdt i en anden Mundart, langsomt og besindigt overvejende hvert Ord lød hans Tale enstonig svngende som et stille rindende Vand - i den allerstørste Modstrid til Talens Indhold, de oprørske ophidsende Ord og Udtrykket i Ansigtet, det bedske Smil og de sammenknebne Læber og de mørke Øjnes rolige kolde Fanatisme. Det var selve Folketingsmanden, Langelænderen Rasmus Claussen, den lille Parcellist ude fra Stormflodslandet, der havde vovet at tage Kampen op mod Nlonrad og Tesdorpf, og som havde forstaaet at samle Landbodemokratiet, Gaardmænd saavel som Husmænd og Landarbejdere, i fast sammensvejet Svinefylking til Kamp mod Sejr over de allierede Stormagter.

Og det havde ingenlunde været let. Thi der var den Gang ude paa Landet en meget betydelig Klasseforskel mellem Gaardmandsstanden paa den ene Side og Husmænd og Landarbejdere paa den anden. Ægteskab mellem disse to Samfundsklasser var næsten utænkeligt. Jeg mindes, at det i min Barndom vakte megen Opsigt, da en Gaardmandsdatter - saavidt jeg erindrer fra Systofte der mod sin ilje skulde giftes med en Gaardmandssøn, lige som hun

skulde træde ind i Kirken, lod sig bortføre af den, hun elskede, en Tjenstekarl, der for Næsen af det forbløffede Brudefølge satte hende op paa en Vogn og kørte bort med hende. Først under det store Landbokrak i 80'erne, der slog Gaardmandsstanden økonomisk ned, mens Husmanden i mindre Grad berørtes af Krisen, forandredes Forholdene. Da Andelsbevægelsen tog Fart og blev Bondestandens Redningsplanke, var man nødt til at tage de Smaa med som Ligemænd. Princippet i Andelsbevægelsen blev det demokratiske, at der stemtes ikke "efter Køer", men saaledes at hvert Medlem fik lige Stemmeret. Det blev Andelsbevægelsens Styrke og bidrog til Ophævelsen af de gamle Klassefordomme. Det er en af Rasmus Claussens Fortjenester, at han, der var udgaaet fra et urgammelt Gaardmandshjem, ikke nærede Datidens almindelige Fordomme, men var fremsynet nok til at kunne vurdere Husmandens og Landarbejderens Indsats ligesaavel som Gaardmandens.

I Virkeligheden har jo de danske Husmandssønner spillet en meget betydelig Rolle her i Landet i det sidste halve Aarhundrede, ikke blot de, der blev hjemme, men maaske endnu mere de, der drog til Byerne, hvor de enten som Smaahandlende, Gæstgivere eller lignende blev Venstredemokratiets fremskudte Forter og et Bindeled mellem Land og by, eller som socialdemokratiske Arbejdere bidrog til at give Fagforeningsbevægelsen en jævnt fremadskridende Udvikling. Den største Indsats paa dette Omraade blev gjort af den fynske husmandssøn Jens Jensen, der endte som Overpræsident i Nordeuropas Hovedstad, men en af pionererne var Peter Thygesen Holm, hvis Vugge stod i Thyge Vævers lille Hus i Sænder Ørslev, og som havde faaet sin børnelærdom hos Alfred Betz i Idestrup Skole.

Ingen vil mistænke Alfred Betz for at have været socialdemokratiske Sympatier - men alligevel, da han i en sommerferie i 1884 umiddelbart efter at holm var blevet folketingsmedlem var paa Besøg i København, gik han en Dag ind i Holms skrædderbutik i Frederiksborggade for at lykønske sin gamle Elev. Det var dog fra Idestrup Skole, at Danmarks første Arbejderrepræsentant var udgaaet."

Som et synligt minde om de bevægede år i Idestrup og nærmeste omegn er bevaret nogle få, meget sjældne mønter. Der har oprindeligt været fem værdier - nemlig 20 og 50 Øres nikkelmønter samt messingmønter med pålydende 1, 2 og 5 kroner. På den samme side af mønterne er præget "IDESTRUP FORBR. FOREN." Mønternes ophavsmand var Edvard Tesdorf. Han lod mønterne slå og brugte dem helt eller delvis som løn til sine arbejdere. Det eneste sted, de kunne anvendes var i "hans" brugs i Idestrup. Den nye brugsforening, posthus i 1989.



Den lille pige er Inger Johansen Løj. Desuden brugsuddeler Carl Hansen Løj og hans kone, Jensigne Løj

Mønter fra Tesdorfs Brugsforening i Idestrup (findes på Idestrup lokalhistoriske Arkiv)



Artikel Ny Dag 10.5.1984



Flere artikler fra 1984 fortæller om nødvendigheden af en fusion med FDB – dette blev vedtaget på generalforsamling 9.5.1984 – dette skyldes primært at brugsen i 1983 fik et underskud på kr. 82.000 – og en likvidations-vurdering viste at Idestrup Brugs ved en eventuel likvidation var insolvent. Kaj Jørgensen udtaler at eneste mulighed er fusion med FDB. Resultatet er at vi bevarer nørbutikken men afgiver lidt af vores selvstændighed, siger Kaj Jørgensen

I en anden artikler nævnes at der ved en ekstraordinær generalforsamling senere mødte 22 af 212 medlemmer hvoraf 19 sagde ja til en fusion med FDB

Kaj Jørgensen

Artikel Folketidende marts 1987.

Idestrup brugs - en af de små butikker i omegnen af Nykøbing F., der er i klemme i dagligvarekrigen Nykøbing F. Men endnu holder brugs-skiltet sig oppe.

Lille fald i omsætningen og et samlet overskud på 900 kroner

SYDFALSTER Idestrup Brugsforening kæmper fortsat med ryggen mod muren. For tre år siden fusionerede den lokale brugs med FDB, og selv om det gav lidt luft, er der ikke rettet meget op på situationen.

Det er en hård - og ulige kamp. Vi er trængt. Selvfølgelig var vi konkurrence fra den lokale købmand i byen, men den totale krig på fødevarerområdet i Nykøbing F. trækker kunderne væk fra os, siger formanden for Idestrup Brugsforening, Kaj Jørgensen.

Nykøbing F. har en overbelægning på 50 %. Det giver total krig i kampen om kunderne. Og dermed et prisniveau vi ikke kan være med til Omvendt er vi mere end konkurrencedygtige på service og venlige smil, siger kaj Jørgensen, der ikke kunne hente nogen trøst i regnskabstallene fra sidste år.

Vi har haft en lille tilbagegang i omsætningen, det samlede overskud når alt er gjort op, ligger på 900 kroner. Vi har forsøgt forskellige ting - annoncering, arrangementer for medlemmer, flaske-container osv. og vi har reduceret varmeudgiften med 32.000 kroner. I det hele taget kan jeg ikke se, hvor vi kan skære ned på udgifterne, siger Kaj Jørgensen.

Lagerdagene er nedsat med seks - det giver en rentebesparelse. Svindet er på 0.8 procent, hvilket er acceptabelt.

De ca. 45 deltagere i årsmødet i Idestruphallen udtrykte tilfredshed med den lokale brugs-bestyrelses arbejde, men »skød« på H. K Nielsen fra FDB's kredsbestyrelse i Nykøbing F. kredsen for nogle af de dispositioner, der foretages højere oppe i systemet. Dispositioner der bl.a. betyder højere priser i de mindre land-brugser på bekostning af f.eks. Kvickly i Nykøbing F.

Jens Åge Rasmussen, Finn Dyrh Hansen og Kaj Jørgensen var alle på valg til bestyrelsen - ingen ønskede genvalg. Kaj Jørgensen forlader bestyrelsen efter otte års arbejde, de sidste fire som formand. Nyvalgte blev Ingrid Damgaard, Verner Andersen og Inger Jensen Det er konstituerende mød 26. marts

Idestrups 121-årige brugs har givet op (artikel i Folketidende 25. april 1989)

FDB som ejer butikken har besluttet at onsdag den 29. april 1989 er sidste åbningsdag.

Formand Ingrid Damgaard oplyser at beskeden blev givet til bestyrelsen 5. april 1989

FDB overtog forretningen i 1984. Første år balancerede regnskabet men de efterfølgende år har alle givet underskud.

Erik Petersen som regionaldirektør i FDB, Vordingborg siger at man i FDB har truffet den beslutning at alle enheder der ikke kunne give overskud skulle afhændes. Han siger at FDB ganske enkelt ikke kan forsvare at holde liv i underskudsgivende forretninger – og så kræve at andre forretninger skal løbe stærkere for at holde økonomisk balance. – Bygningernes fremtid er uvis



I Bestyrelse af Idestrup Brugs. Fra venstre Inger Jensen, Jess Graversen Jessen, Anni Kromann, Lisse og Henrik Christoffersen - der er uddeler. Tina Hansen, elev, Poul Erik Bonde, Ingrid Damgaard, formand og Verner Andersen

Artikel fra Folketidende 1989

Idestrup Brugsforening som var stiftet i 1868 blev arnested for stridigheder mellem Edvard Tesdorf og Rasmus Claussen. Tesdorf havde antaget en brugsuddeler som var en af Rasmus Claussens mest håndgangne mænd. Det siger sig selv at han røg ud med et brag (hans navn er Christian Thrane). I protest mod dette oprettede bønderne på egnen deres egen brugsforretning med Thrane som uddeler.

I 1875 kom der igen stridigheder som bevirkede at Tesdorf igen oprettede en brugsforening til sine



Orupgaard-arbejdere (med egne mønter). Ved 25 års-jubilæet havde Tesdorfs brugsforretning ikke mange penge i kassen.

I 1902 udskilte der sig en forening af medlemmer i Ulslev, men de holdt fast i forbindelsen til Idestrup og byggede "Fortuna" der holdt ved til 1911. I 1911 byggede Idestrup sin nye forretning og dermed var "Fortuna" også udgået til selvstændig brugs. Der var nu 5 brugsforeninger i Idestrup, nemlig Idestrup, Orupgaard, Sdr. Tåstrup samt 2 i Ulslev.

Omkring 1911 knaser samarbejdet igen – 31 medlemmer melder sig ud. Uddeler LP Drage forsøgte at køre disse videre og resten af medlemmerne gik til "Fortuna" og nogle flyttede til Orupgaard. Fra 1984 overtager FDB